

Sotsiaalministeerium

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise kontseptsioon

Sotsiaalkindlustuse osakond

Tallinn 2006

Sissejuhatus

2001. aasta jaanuarist jõustus täies mahus puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus, mille alusel on inimestel, kellele on määratud puue, õigus saada puuetega inimeste sotsiaaltoetusi. Seaduse eesmärk on puuetega inimeste iseseisva toimetuleku, sotsiaalse integratsiooni ja võrdsete võimaluste toetamine puudest tingitud lisakulude osalise hüvitamise kaudu.

Viie aasta jooksul väljakujunenud praktika puude määramisel ja toetuste maksmisel ei toeta alati seaduse eesmärki, seetõttu soovitakse käesoleva kontseptsiooniga välja töötada suunised, kuidas arendada puuetega inimestele sotsiaaltoetuste maksmise põhimõtteid.

ÜRO puuetega inimeste konventsiooni kohaselt peavad puuetega inimesed saama realiseerida oma õigusi sarnaselt teiste inimestega, st. neile peab olema võrdselt teistega tagatud juurdepääs haridusele, kultuurile, töökohtadele, otsustustele jne.

Euroopa Liidu puuetega inimeste strateegias (The European Union Disability Strategy) pööratakse põhitähelepanu puuetega inimeste sotsiaalsele integratsioonile, kusjuures sotsiaalse kaasatuse võtmefaktoriks on osalemine tööturul.

Käesoleva kontseptsiooni eesmärgiks ei ole puuetega inimeste arvu vähendamine, vaid nende aktiveerimine ja kaasamine ühiskondlikku ellu, julgustada puudega inimesi tööle asuma ning toetada neid tööl käimisel; toetada neid, kes töötada ei saa; ning soodustada puudega laste ettevalmistust iseseisvaks eluks.

Riiklikus strateegias vaesuse ja tõrjutuse vähendamiseks (NAP/Inclusion) on välja toodud, et vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ennetamine ning vaesuses elavate inimeste arvu vähendamine on Eesti majandus- ja sotsiaalse arengu peamisi väljakutseid. Eesti strateegia vaesuse ja tõrjutuse vähendamiseks lähtub arusaamast, et töö on parim viis vaesuse leevendamiseks. Teiseks oluliseks põhimõtteks on integreeritud teenuste pakkumine. See tähendab, et eeskätt sotsiaal- ja tööturuteenused peavad olema omavahel seostatud ning nende eesmärgiks on inimeste tööturule sisenemine ja seal püsimine. Kolmandaks strateegiliseks lähtekohaks on universaalsete teenuste ja toetuste süsteemi arendamine.

Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskavas 2005-2007 on eesmärgiks seatud puuetega inimeste¹ tööhõive määra tõus 26%lt 30%ni. Kontseptsioonis väljapakutud lahendused peaksid toetama seda eesmärki.

Seetõttu nähakse käesolevas kontseptsioonis ette puude määramise tingimuste ja sotsiaaltoetuste maksmise skeemi muutmine nii, et toetused aitaksid tagada inimeste suurema iseseisvuse, hüvitades osaliselt puudest tingitud lisavajadusi ning lisades asjaolu, et isiku võimalik tööle asumine oleks osa toetuste taotlemise ja saamise protsessist.

---

¹ Isikud, kes on ise defineerinud endal puude, kroonilise haiguse või erivajaduse olemasolu.

1. Kehtiv puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus ja probleemid

1.1. Praeguse puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse üldised põhimõtted

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse² (PISTS) eesmärk on puuetega inimeste iseseisva toimetuleku, sotsiaalse integratsiooni ja võrdsete võimaluste toetamine puudest tingitud lisakulude osalise hüvitamise kaudu.

Puue on defineeritud kui inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotuse või kõrvalekaldena, millest tingituna inimene võib vajada kõrvalabi, juhendamist, järelevalvet, erivahendeid ja/või –tingimusi. (vt teisi definitsioone lisas 1). Puude raskusastme määrab ja lisakulud tuvastab arstliku ekspertiisi komisjon (AEK) või ekspertarst. Seejuures võetakse määramisel arvesse iga inimese terviseseisundit; eakohasest erinevat tegevusvõimet; kõrvalabi, juhendamise ja järelevalve vajadust, elukeskkonda; puudest tingitud lisakulusid ning rehabilitatsiooniplaani olemasolul selles ettenähtud tegevusi. Nende andmete põhjal määratakse või jäetakse määramata puude raskusaste – sügav, raske või keskmine puue. Puude raskusaste määratakse tähtajaga kuus kuud kuni kolm aastat, kuna puude raskusaste võib rehabiliteerimise, abivahendite kasutamise, elukeskkonna kohandamise või muude asjaolude mõjul muutuda. Vanematele isikutele kui 65 aastat võib määrata puude raskusaste ka tähtajatult.

Puuetega inimeste sotsiaaltoetustele annab õiguse keskmine, raske või sügav puue, vastavad sotsiaaltoetused on järgmised (neist esimesed neli on igakuised toetused):

1. puudega lapse toetus;
2. puudega täiskasvanu toetus;
3. hooldajatoetus (puudega lapse hooldajale);
4. puudega vanema toetus;
5. õppetoetus;
6. rehabilitatsioonitoetus;
7. täienduskoolitustoetus.

Sotsiaaltoetuse määr on 2006. aasta riigieelarve seaduses³ sätestatud 400 krooni, mis on aluseks PISTS sätestatud toetuste arvutamisel.

Puuet, ehk funktsioonikaotust, eristatakse töövõime kaotusest. Tööealistele isikutele (16 a – pensioniiga), kelle töövõime kaotus on 40-100%, määratakse riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel töövõimetuspension. 100% töövõime kaotusega isik ei ole selles seaduses toodud definitsiooni kohaselt võimeline tööga elatist teenima. 10-90% töövõime kaotusega isikud on võimelised töötama allesjäänud töövõime osas.

Kehtiva PISTSi alusel makstavat puudega täiskasvanu toetust käsitletakse Euroopa Ühenduse Nõukogu määruse nr 1408/71 valguses kui erihüvitist, mida puudega inimese liikumisel ühest liikmesriigist teise ei ekspordita. Samas kuuluvad ekspordimisele puudega lapse toetus, hooldajatoetus, puudega vanema toetus ja õppetoetus. Rehabilitatsioonitoetus on oma iseloomult mitterahaline haigushüvitis, st raviteenus.

1.2. Probleemi olemuse ja ulatuse määratlemine

2006.aasta 1. jaanuari seisuga oli Sotsiaalkindlustusameti⁴ andmetel Eestis 113 009 inimest (sh 5810 kuni 16 aastast last), kellele oli määratud puude raskusaste. Isikute arv, kellele makstakse puudega täiskasvanu ja puudega lapse igakuist toetust, on mõnevõrra väiksem – vastavalt 108 814 (sh 5511 last).

---

² RT I 1999, 16, 273

³ RT I 2005, 69, 535

⁴ www.ensib.ee

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste saajate osatähtsus rahvastikus on aasta-aastalt kasvanud. 2002.aasta lõpu seisuga oli vastav näitaja 6,9%, 2004.aasta lõpus 7,7%.

Puuetega inimeste arv kasvab aastast aastasse ning sellest tulenevalt suurenevad ka väljamaksed toetustele (vt tabel 1).

Toetuste saajate arvu pidevast kasvust tingituna ei ole võimalik suurendada toetusi ning need ei võimalda rahastada kvaliteetset teenust.

Tabel 1

Puuetega inimeste arv ja kulutused puuetega inimeste sotsiaaltoetustele

Aasta	Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste saajate arv aasta lõpu seisuga	Väljamaksed, kr
2002	93 717	453 971 500
2003	97 730	467 649 600
2004	103 334	630 101 400
2005	107 620	571 317 100 ⁵

Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

Võrdluseks: Soomes on puuetega inimeste arv 61 620-lt 2002. aastal kasvanud 64 970 inimeseni 2004. aasta lõpuks, seega moodustab puuetega inimeste arv elanikkonnast vastavalt 1,17 ja 1,24%.⁶ Saksamaa andmeil moodustasid puuetega inimesed 2003. aasta lõpus 8.04% elanikkonnast⁷. Samas on oluline märkida, et puude ja selle raskusastmete määramise alused on riigiti väga erinevad.

Puudega laste arv püsib aastate lõikes stabiilsena. Peamine puuetega isikute arvu kasv toimub pensioniealiste arvel. Arvestades rahvastiku vananemist ja eakate inimeste osakaalu suurenemist rahvastikus, on senise toetuskeemi jätkudes oodata puuetega inimeste arvu jätkuvat kasvu.

Ka kehtiv puude määramise meetodika soodustab eakate sotsiaaltoetuste saajate arvu kasvu, kuna selle järgi on kõigil 65-aastat ja vanematel inimestel suur tõenäosus saada vähemalt keskmine puue (vt tabel 2). Võrdluseks asjaolu, et Saksamaal moodustas 65- aastaste ja vanemate osakaal puuetega inimeste arvust 51,6%.

Tabel 2

Määratud puude raskusastmega isikud vanuse ja puude raskusastme lõikes 2006.aasta alguse seisuga

vanus	Keskmine			Raske			Sügav			Kokku		
	M	N	Kokku	M	N	Kokku	M	N	Kokku	M	N	Kokku
0-17	1 371	952	2 323	2 157	1 481	3 638	487	322	809	4 015	2 755	6 770
18-64	8 050	9 358	17 408	10 871	10 365	21 236	2 443	1 688	4 131	21 364	21 411	42 775
65+	5 261	11 537	16 798	10 974	25 454	36 428	3 271	6 967	10 238	19 506	43 958	63 464
	14 682	21 847	36 529	24 002	37 300	61 302	6 201	8 977	15 178	44 885	68 124	113 009

Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

Puudega inimeste sotsiaaltoetuste saajate osatähtsus elanikkonnast erineb regiooniti oluliselt. Puudega inimesed moodustavad märkimisväärse osa rahvastikust ennekõike Lõuna-Eestis, so Tartu, Jõgeva, Valga, Põlva ja Võru maakonnas (tabel 3). Statistikaameti andmetel on nendes

⁵ Väljamakstav summa vähenes seoses hooldajatoetuse üleandmisega kohalikele omavalitsustele.

⁶ Pocket Statistics 2004, Pocket Statistics 2005, http://www.stat.fi/index_en.html

⁷ www.destatis.de

maakondades töötuse määr vastavalt 5; 13,7; 11; 14,9 ja 7%⁸. Sellest tulenevalt võib arvata, et puuetega inimeste toetused on osutunud vaesuse leevendamise- või pensionilisaalaadseks elemendiks.

Tabel 3

Puudega lapse ja täiskasvanu toetuse saajad maakonniti

Maakond	Puudega lapsed	Puudega täiskasvanud	Kokku 01.01.05	Rahvaarv 01.01.05	% rahvastikust
HARJUMAA	1445	20211	21656	521 038	4,2
HIIUMAA	49	495	544	10 246	5,3
IDA-VIRUMAA	902	12605	13507	173 777	7,8
JÕGEVAMAA	212	5674	5886	37 473	15,7
JÄRVAMAA	150	1738	1888	38 141	5,0
LÄÄNEMAA	122	1149	1271	27 990	4,5
LÄÄNE-VIRUMAA	274	2604	2878	66 464	4,3
PÕLVAMAA	220	6280	6500	31 752	20,5
PÄRNUMAA	303	5503	5806	89 343	6,5
RAPLAMAA	204	2026	2230	37 032	6,0
SAAREMAA	158	3143	3301	35 208	9,4
TARTUMAA	637	19406	20043	148 886	13,5
VALGAMAA	206	5176	5382	34 867	15,4
VILJANDIMAA	371	4620	4991	56 616	8,8
VÖRUMAA	190	7606	7796	38 677	20,2

Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste eesmärgiks on aidata puuetega inimestel katta kulutusi, mis neil on oma erivajaduste tõttu suuremad kui teistel inimestel. Kitsaskohaks on osutunud „lisakulude“ mõiste, kuivõrd „lisakulud“ on piiritletud vaid sõnadega „puudest tingitud“. Puuetega inimeste sotsiaaltoetuse seaduse §7 lg1 järgi makstakse puudega täiskasvanu toetust puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks ja rehabilitatsiooniplaani olemasolu korral selles ettenähtud tegevusteks, välja arvatud ravikindlustuse ja riigieelarve muudest vahenditest finantseeritavateks tegevusteks. Seaduses ja selle alusel vastu võetud rakendusaktides ei ole täpsemalt lisakulude mõistet ja kriteeriumeid lahti seletatud.

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste auditi lõpparuandes⁹ on muu hulgas soovitatud määratlada lisakulude kompenseerimise/osalise hüvitamise taotlemise alused esmalt kontseptsiooni tasemel ning samuti määratlada sobiva taseme õigusaktis, milliste lisakulude osalise hüvitamise taotlemine on põhjendatud, et lisakulude tekke üle saaks objektiivselt ja ühtsetel alustel otsustada. Kuna puudeid on erinevaid, siis on ka isikute vajadused väga erinevad. Ühele inimesele võib puudest tingitud lisakuluks osutada eriliiki transpordi, teisele erinevate abivahendite, kolmandale kõrvalabi ja järelevalve jne vajadus. Sageli võivad lisakuludisid põhjustada mitmed erinevad vajadused kombinatsioonis.

Näitena võib tuua Tallinna Halduskohtu otsuse¹⁰ 17.12.2003.a., kus tunnistati kehtetuks Sotsiaalkindlustusameti (SKA) vaidluskomisjoni 24.01.02 otsus nr 2 ning mõisteti välja kahjuhüvitis. Funktsioonikaotusega isikule, kes kasutas liikumisel abivahendit, ei määratud puuet, kuna tal puudus vajadus kõrvalabi järele. Isik kaebas otsuse edasi vaidluskomisjoni, mis jättis muutmata esialgse Tallinna Pensioniameti arstliku ekspertiisi komisjoni otsuse. Isik kaebas otsuse halduskohtusse, kus tunnistati, et puudub pidev kõrvalabi ja juhendamise vajadus, kuid viidati

⁸ www.stat.ee 2005 a andmed

⁹ Sotsiaalministeeriumi siseauditi osakond, 04.06.2004.

¹⁰ 17.12.2003 Haldusasi nr 3 – 92/03

lisakulude olemasolule, mis seisnes taksosõidukuludes suvilasse. Kohus otsustas tühistada esialgse arstliku ekspertiisi otsuse ja SKA-I hüvitada õigusvastase haldusaktiga tekitatud kahju. Juba menetluse käigus määras Tallinna Pensioniameti AEK isikule keskmise puude ilma et isiku olukorras oleks midagi muutunud.

Praeguse seadusega püütakse piiratud ressursside tingimustes saavutada liiga paljude probleemidele lahendust, mis võib kaasa tuua ebavõrdse kohtlemise ühiskonnas, st need, kes tegelikult toetust ja teenuseid vajavad, ei saa neid piisavalt või vajaliku kvaliteediga, kuna surve puude raskusastme määramiseks ja toetuste saamiseks toimetuleku eesmärgil on ülemäära suur.

Samuti puudub praeguse olukorra juures inimestel motivatsioon toetusest loobuda juhul, kui kõik tema tegelikud vajadused on kaetud. Vaidluskomisjonis on esile kerkinud isegi vastupidine olukord, kus inimesed keelduvad ravist, et mitte ilma jääda toetusest.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et seadus ei ole oma üldist eesmärki täitnud. Algselt hakati toetusi maksma inimestele seetõttu, et teenuseid ei olnud kõigis piirkondades vajalikul tasemel pakkuda. Seaduse vastuvõtmisega eeldati, et hakkab toimima turumajanduslik loogika – kui on raha ja nõudlus teenuste järele, tekib ka pakkumine Kahjuks antud juhul see loogika ei toimi – on arenenud küll teenused, kuid siiski inimesed ei kasuta sageli sotsiaaltoetusi sihipäraselt, st. puudest tingitud lisakulude (sh teenuste) eest maksmiseks. Toetusi määratakse võrdselt suurele hulga inimestele ning rahaliste piirangute tõttu ei ole neid võimalik tõsta. Samas võib arvata, et tihti on toetused osutunud toimetuleku rahaks.

1.3 Puuetega inimeste toimetulek ja kaasatus

OECD riikides¹¹ läbiviidud uuringu kohaselt sõltuvad puuetega inimeste personaalsed sissetulekud eelkõige nende staatusest tööturul, olles töötavatel puuetega ja puueteta inimestel keskmiselt sarnased, mittetöötavate puuetega inimeste sissetulekud on märkimisväärselt madalamad.

Puuetega inimeste leibkonna sissetulekud sõltuvad ka riigis rakendatavatest toetuse maksmise skeemidest, olles madalaimad sotsiaalabipõhiste (means-tested) skeemide korral ning kõrgemad universaalsete ja isiku varasemast sissetulekust sõltuvate kindlustusskeemide puhul.

Sotsiaalministeeriumi poolt tellitud ja 2005-2006.a läbi viidud Eesti puuetega inimeste uuringust (PIU)¹² selgub, et kolmandikul puuetega inimestest on toimetulekuga suured probleemid, valdavalt just tööelistel. Tööeliste puuetega inimeste keskmine sissetulek on 2484 krooni kuus, samas kui pensioniealiste keskmine kuusissetulek on 2844 kr.

Puuetega tööeliste inimeste peamiseks sissetulekuallikaks Eestis on riigipoolsed siirded, kusjuures lisakulude katmiseks mõeldud toetused annavad peaaegu sama suure osa sissetulekutest kui töötasu. Puuetega inimeste toetusi saavad töö- ja pensioniealised keskmiselt samas suuruses.

Tööeliste puuetega inimeste sissetulekust moodustab 60% töövõimetuspension, 18% palgatulu ning 13% puuetega inimeste sotsiaaltoetused.

Pensioniealiste puuetega inimeste peamine sissetulek on pension (ligi 75%). Puuetega inimeste toetusi saavad pensioniealised keskmiselt samas suuruses kui tööelised ning vähesel määral on nad saanud ka töötasu.

¹¹ Transforming Disability into Ability. Policies to Promote Work and Income Security for Disabled People. OECD 2003. Uurimuses osalenud riigid: Austraalia, Austria, Belgia, Kanda, Taani, Prantsusmaa, Saksamaa, Itaalia, Korea, Mehhiko, Holland, Norra. Poola, Portugal, Hispaania, Rootsi, Šveits, Türgi, Suurbritannia, ja USA.

¹² Uurimus kättesaadav Sotsiaalministeeriumis.

Koos puude raskusastme tõusuga suurenevad ka riigipoolsed siirded ning väheneb palgatulu osakaal.

Toimetulekuraskuste peamiseks põhjuseks on puuetega inimeste vähene tööga hõivatus. Nii Sotsiaalkindlustusameti andmetel kui ka PIU tulemuste järgi töötas 1. jaanuari 2006. a seisuga 16-64 aastastest puudega inimestest 17%, kusjuures keskmise puudega inimestest töötab ¼, raske puudega isikutest iga kümnes (vt tabel 4).

Tabel 4

Puudega isikute töötamine

Kokku/keskmise	43735	7579	17,3
<i>Keskmise puudega</i>	<i>17776</i>	<i>4779</i>	<i>26,9</i>
<i>raske puudega</i>	<i>21724</i>	<i>2612</i>	<i>12,0</i>
<i>sügava puudega</i>	<i>4235</i>	<i>188</i>	<i>4,4</i>
<i>psüühikahäirega keele- ja kõnepuudega</i>	<i>14514</i>	<i>1908</i>	<i>13,1</i>
<i>kuulmispuudega</i>	<i>182</i>	<i>38</i>	<i>20,9</i>
<i>nägemispuudega</i>	<i>1213</i>	<i>544</i>	<i>44,8</i>
<i>liikumispuudega</i>	<i>1577</i>	<i>287</i>	<i>18,2</i>
<i>muu puudega</i>	<i>14850</i>	<i>2559</i>	<i>17,2</i>
	<i>11311</i>	<i>2239</i>	<i>19,8</i>

Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

Uuringu järgi soovis tööealistest puuetega inimestest, kes ei töötanud ega tegelenud ettevõtlusega, tööle minna 33%, töötada ei soovinud 58% ning ligi 9% oli kõhklevad seisukohal. Mittetöötamise ja töötamise soovi puudumise motiivid vajavad täpsustamist edasiste uuringutega. Kergema puudega inimeste hulgas on töösoovijaid rohkem kui raskema puude korral. Uuringutulemuste kohaselt vajasisid puuetega inimesed tööle asumiseks enim nõustamist töö leidmisel, täiendkoolitust ning transporti.

Puuetega inimeste nõustamine tööotsingutel ja täiendkoolitus on juba reguleeritud tööturutoetuste ja teenuste seaduses; vastavaid teenuseid pakutakse töötuna arvele võetud isikutele alates 2006. aasta algusest. Samuti on selle seaduse alusel kättesaadavad töökoha kohandamine ja tugisisiku kasutamine tööle. Seega on tööle saamiseks vaja paigutada ressursse eelkõige transporditeenuse arenguks.

Takistuseks töö leidmisel on ka ebapiisav informatsioon puuetega inimeste tööturuteenuste kohta. Uuringu kohaselt on peamine infoallikas puudega inimesele mõeldud meetmete kohta perearst. Seega, lisaks tööturuteenustele ning töötamist motiveerivale toetuskeemile, on vaja panna rõhku puuetega inimeste informeerimisele olemasolevatest meetmetest.

2. Võimalikud abinõud probleemi lahenduseks

Eelmainitud OECD uurimuses on välja toodud efektiivsed poliitikad puuetega inimeste paremaks kaasamiseks ning integreerimiseks tööturule.

Soovitused:

1. Vaadelda puuet eraldiseisvalt inimese võimest tööd teha. Termin „puue“ ei võrdu terminiga „töövõimetu“.
2. Hinnata puude olemasolu ning töövõimetust regulaarselt, teatud intervallide järelt uuesti.

3. Tunnustada kohustusi vastastikkuselt. Enamik riike kohustub toetama ja integreerima puuetega inimesi; vähem levinud on tunnustada puuetega inimeste ja ka tööandjate kohustusi.
4. Koostada individuaalsed toetuspaketid, mis on seotud töötamisega. Rahaliste toetuste väljamaksed ilma individuaalse lähenemiseta ei taga puudega inimeste integratsiooni ja kaasatust. Paketid peaksid sisaldama rehabilitatsiooni, ümberõpet, abi töö leidmisel või töötamisel, rahalisi toetusi ning teenuseid.
5. Siduda toetuse maksmine kohustusega osaleda meetmetes (rehabilitatsioon, ümberõpe, hõive jne). Aktiivsus on eelduseks toetuse saamisel.
6. Kaasata tööandjad protsessi. Võimalused varieeruvad anti-diskrimineerimise nõuetest seadusandluses kuni kohustuslike kvootideni.
7. Rahaliste toetuste määramise paindlikkus. Rahaliste toetuste suurus võib muutuda sõltuvalt isiku töövõimest ja staatusest.

Ülaltoodud soovitused puudutavad laiemat meetmete paketti kui käesolev kontseptsioon välja pakub.

Koostöös Eesti Puuetega Inimeste Koja ja teiste puuetega inimeste poliitika ekspertidega on välja töötatud 3 täiendavat meetet, mis võiksid aidata kaasa praeguse olukorra muutmisele. Kuigi ükski meede pole terviklahendus praeguse olukorra muutmiseks, on erinevaid ettepanekuid ja soovitusi arvestades ja kombineerides võimalik kujundada lahendused praegustele probleemidele

2.1. Ettepanek 1: Täpselt defineeritud lisakulude osaline hüvitamine.

Kehtiva PISTS eesmärk on puuetega inimeste iseseisva toimetuleku, sotsiaalse integratsiooni ja võrdsete võimaluste toetamine puudest tingitud lisakulude osalise hüvitamise kaudu.

Toetuste parema sihituse saavutamiseks tuleks kitsendada praegust liiga laialivalguvat seaduse eemärki. Seaduse eesmärk võiks olla järgmine: tagada ennekõike puuetega isikute iseseisev toimetulek ning vajadusel hüvitada osaliselt nende lisakulud.

Sisuliselt tähendab see seda, et puudega isik saab elada oma kodus, võimalusel käia tööl ning kui tal on lisakulud, siis neid talle ka osaliselt riigi poolt hüvitatakse.

Seoses sellega tuleks täpsustada lisakulude mõistet.

Puuetega inimeste uuringust (PIU) ilmnes, et *kulud ravimitele* on 90%-l puuetega inimestest, varieerudes paarikümnest kroonist mitme tuhande kroonini kuus, kusjuures vanuse ja puude raskusastme kasvuga ravimivajadus suureneb (uuring ei täpsustanud, millise osa ravimikuludest moodustavad puudest ja millise üldisest terviseseisundist tulenevad kulud).

Lisakulutused transpordile on tarvilikud kahel kolmandikul puudega inimestest. Kulutused ei erine ea või puude raskusastme osas, sügava puudega isikud tajuvad vajadust suuremana, kuna tõenäoliselt vajavad nad rohkem eritransporti. Eritransporti kasutab uuringu kohaselt 6 % puuetega inimestest, kusjuures osa neist teeb selleks kulutusi.

Abi- ja hooldusvahendeid vajab iga neljas puudega isik. Sügava puudega inimestest on sellised kulutused ligikaudu pooltel. Tööaliste isikute kulud on suuremad kui pensioniealistel.

Eritoiduvajaduse väitsid endal olevat 14% inimestest.

Taastusravile teeb kulutusi 13% puudega inimestest. Kulutused ei erine ea või puude raskusastme lõikes.

Kulud hooldajale, abistajale on 12% puuetega inimestest. Sagedamini on neid kulutusi sügava ja raske puudega inimestel, vastavalt 17% ja 15%. Tööaliste ja pensioniealiste isikute osas erinevusi ei ole.

Elukoha kohandamiseks teeb kulutusi iga kümnes puudega isik, mis ei sõltu east või puudeastmest.

Uuringu käigus küsiti nii inimeste tegelikke kui soovitud kulutusi. Suurimad vahed tegelike kulude ja soovitud kulude osas on kuludes hooldajale või abistajale, taastusravile ning eritoidule.

2.2. Ettepanek 2: Toetus tööturul osalemiseks

Käesoleva PISTS alusel toetatakse kõiki kõrvalabi vajadusega puudega inimesi sõltumata nende vanusest või positsioonist tööturul. Selline lähenemine ei ole aga kooskõlas põhimõttega, et töövõimelistel puudega inimestel peavad olema kõik võimalused aktiivsesse tööellu siirdumiseks.

Vabariigi Valitsuse koalitsioonilepingus¹³ on eesmärgina välja toodud inimeste tööelus osalemise võimalusi avardavate poliitiliste meetmete arendamine. Seega tuleks PISTS ümber kujundada nii, et see oleks seotud ennekõike tööturu ja töötamisega. Näiteks puudega isikule, kes on asunud tööle, makstakse lisaks eraldi töötamise toetust, sh. kompenseeritakse suuremas mahus töötamisega seonduvaid lisakulutusi (nt. transpordile, isiklikule abistajale jms). Seda toetust makstakse kas teatud perioodi jooksul või pidevalt. Samuti tuleb otsustada, kas teatud palgatasemest alates toetuse maksmine lõpetatakse (sarnane Ühendkuningriigi maksukrediitsüsteemile (*tax credit*)¹⁴ või rakendatakse vanemahüvitiselaadset lahendust, st palga suurenedes töötamise toetus väheneb.

Kokkuvõtvalt, toetuse ümber kujundamise siht on motiveerida puudega inimest aktiivsemalt osalema tööelus ning toetada seeläbi tema iseseisvat toimetulekut ja kaasatust.

2.3 Ettepanek 3: Teenustepõhine toetuste süsteem

Senine toetuste süsteemi muutmine teenustepõhiseks, mis tähendaks seda, et kõigi toetuste maksmise asemel tagatakse puudega inimesele teenused talle individuaalselt vajalikus mahus. Teenuste hulka kuulub transport, hooldus, rehabilitatsioon, elukoha kohandamine jms. Teisisõnu - puudest tulenevad erivajadused rahuldatakse riiklike või kohalike omavalitsuste poolt osutatavate teenustega.

Üleminek teenustele saab olla ilmselt järk-järguline, kuna kohe ei ole võimalik kõigis Eesti piirkondades kvaliteetseid teenuseid pakkuda. Üleriigiliste kvaliteetsete teenuste arendamiseks tuleb välja töötada ka nende standardid.

2.4. Erinevate meetmete eeldatav mõju

Kõrvutades punktis 1 välja toodud probleeme ning alapunkti 2.1-2.3. esitatud lahendusvõimalusi, võib anda hinnangu, missugune mõju on ühel või teisel lahenduskäigul eksisteerivatele probleemidele (sisu paremaks mõistmiseks on nii probleemid, lahendused kui nende mõju koondatud tabelisse 1 lisas 4).

Esimese ettepaneku rakendamisel võib eeldada, et toetusesaajate ringist langeb välja see hulk inimesi, kes praegu puuetega inimeste sotsiaaltoetusi toimetulekuks kasutavad. Lisakulusid defineerides tekib kontrollivõimalus saamaks teada, kas isikul tegelikult ka lisakulud eksisteerivad ning kas saadud toetust kasutatakse nende katteks ning välistada võimaluse, et toetust saavad isikud, kes seda tegelikult ei vaja. See käsitlus tagab inimeste võrdse kohtlemise. Samuti on võimalik saavutada olukord, kus lisakulude kõrvaldamisel pole tegelikult isikul edaspidi vajadust toetuse järele ning lahendusvariant lahendab motivatsiooniprobleemi loobumaks toetustest, kui vajadused kaetud.

¹³ www.riigikantselei.ee

¹⁴ James Wolfe, Phare projekti „Puuetega inimeste tööhõive edendamine“ raames 16.03.04 toimunud seminar

Teise ettepanekuga saab motiveerida inimesi tööle asuma, sest nende majanduslik olukord ning sotsiaalsed tagatised (vanaduspensioni suurus, õigus töötushüvitistele) paranevad ning puudest tingitud lisakulud töötamisel hüvitatakse. Kuna toetused seotakse isikute töötamisega, lahenduks olukord, kus toetuse saajate arv kasvab pensionäride arvelt ning suure tööpuudusega piirkondades.

Ka siin on vajadus defineerida töötamisega seotud lisakulud. Samuti tuleb defineerida töötamine (nt töötundide alusel nädalas). Lahendus ei taga puudega isikute võrdset kohtlemist, kuna inimesel, kes ei saa töötada, jäävad ikka puudest tingitud erivajadused ja lisakulud

Kolmas ettepanek tooks kaasa kõigi toetuste asendamise erinevate teenustega puuetega inimestele. Samas võib eeldada, et selle rakendamine on komplitseeritud erinevates piirkondades esinevate suurte erinevuste tõttu teenuste olemasolus ja kvaliteedis. Ka võib omavalitsuste huvide ühitamine osutuda kalliks, kui teenus on kättesaadav ühes, kuid abivajajad elavad teises piirkonnas. Seoses elanikkonna vananemisega suureneb ajas teenuse vajajate hulk.

Teenuste saamine võimaldab inimesi ja nende vajadusi individuaalselt hinnata ning on võimalik, et inimesed saavad kõik vajalikud teenused neile sobivas hulgas. Ka lahendaks puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel väljamakstava raha suunamine teenustesse teenuste alafinantseerituse probleemi.

2.5. Töögrupi poolt pakutud lahendus

Alates 2005. aastast koos käinud töögrupp (vt lisateave) esitab erinevate meetmete kombinatsioonina oma nägemuse, kuidas võiks lahendada erinevas vanuses puuetega isikute olukorda. Ühtset lähenemisviisi enam ei rakendata - erinevatele vanusegruppidele juurutatakse erinevaid sotsiaaltoetuste määramise süsteeme.

PISTS haldusalasse jäävad puudest tingitud lisakulude osaline hüvitamine tööealistele, töötamise toetamine ning toetuste maksmine puudega lastele. Eakate puuetega inimeste hoolekanne ja toetuste maksmine läheb üle kohalikele omavalitsustele.

2.5.1. Puudega laste (kuni 18 aastased) kaasamiseks ühiskonda ja ettevalmistusel iseseisvaks toimetulekuks on rõhuasetus rehabilitatsioonil ning hariduse, sh alushariduse ja võimetekohase kutsehariduse omandamisel. Lastepuhul jätkatakse puude raskusastme määramist pensioniameti AEK-s ning toetuse maksmine jääb seotuks puude raskusastmaga. **Puuetega laste igakuiseid toetusi** makstakse laste 18-aastaseks saamiseni senise 16-aastaseks saamise asemel. Vajadus on tingitud sellest, et 16-aastaste puudega laste tööturule pääs on keerulisem kui puudeta lastel. Puuetega laste õppimise vajadus on pigem pikaajalisem.

Töövõimetuspensioni hakatakse maksuma alates isiku 18-aastaseks saamisest (mitte 16-aastaseks saamisest nagu praegu). Puudega lapse toetus 16-18 aastastele puudega lapsele peab sealjuures tõusma, et kompenseerida toetuse vahe töövõimetuspensioniga. 16-18-aastaseid puudega lapsi on käesoleva aasta alguse seisuga 960.

Kohalikele omavalitsustele antakse üle laste **hooldajatoetuse** vahendid ning hooldajatoetuse maksmise pädevus läheb, sarnaselt täiskasvanutega, kohalikele omavalitsustele. Praeguse tsentraalse toetuse maksmise skeemi tagajärjel puudub kohalikel omavalitsustel ülevaade puudega lastest, millest tulenevalt on olnud pärsitud ka teenuste arendamine. Hooldajatoetuse maksmise pädevuse üleminekul omavalitsustele saavad need parema ülevaate oma piirkonnas elavatest puudega lastest, mis võimaldab paremini planeerida puudega laste päevahoidu ning muid vajaminevaid teenuseid. Samuti kuulub kohalike omavalitsuste pädevusse lapse tegeliku hoolduse kvaliteedi jälgimine. Toetuse määramisel saab arvestada igal juhtumil hoolduskoormusega. Hooldajatoetuse määramine ei eelda hooldaja mittetöötamist (hooldaja võib töötada kodus, osalise tööajaga, palgata abilisi jms).

Õppetoetuse maksmist, millele kehtiva seaduse kohaselt on õigus gümnaasiumiastmes ja üldhariduse baasil edasiõppivatele puudega isikutel, laiendatakse alates esimeses klassis õppivatele puudega lastele, kui lapsel on õppimisega seonduvaid puudest tulenevaid lisakulusid. Toetuse maksab välja pensioniamet.

2.5.2. Tööealiste puudega isikute (18-63 aastased) puhul on peamiseks eesmärgiks iseseisev toimetulek ning vaesuse vältimine läbi tööhõives osalemise. Tööealiste puuetega inimeste toetussüsteem seotakse varasemast rohkem tööturuga, terviklahenduseks on kombinatsioon ettepanekutest 1, 2 ja 3. Puudega tööealiste inimese toetus määratakse juhtumipõhiselt.

Ekspertarst tuvastab puude olemasolu, kuid ei määra enam puude raskusastet. Siinjuures võib vajalik olla puude definitsiooni korrigeerimine ekspertide poolt. Puude olemasolul määrab toetuse pensioniameti puuetega inimestele spetsialiseerunud klienditeenindaja lisakulude alusel.

Puudest tulenevad lisakulud kompenseeritakse osaliselt. Selleks töötatakse välja detailselt defineeritud lisakulude hindamise instrument, mille alusel pensioniamet hindab lisakulude olemasolu ning määrab vajadusel vastava toetuse. Lisakulud tulenevad:

- abi- või hooldusvahendite kasutamisest ;
- vajadusest isikliku hooldaja, abistaja või tugiisiku järgi;
- eritranspordi vajadusest;
- aktiivsusest (st. töötamisest või osalemisest täiendkoolitusel).

Vältimaks puudega töötaja ebavõrdsust puudeta kolleegidega võrreldes, kompenseeritakse osaliselt töötajale puudest tulenevad töötamise lisakulud (tavalisest erinev transport, proteesi kiirem kulumine jms).

Lisakulude olemasolul makstakse toetust nende kulude osaliseks hüvitamiseks, arvestades omavalitsuste poolt pakutavate teenustega. Kattuvate vajaduste puhul toetused liidetakse.

100% töövõimetutele isikutele kompenseeritakse osaliselt puudest tulenevad lisakulud, töötamisega seonduvaid toetusi ei maksta, kuna ekspertarsti hinnangul on tegemist isikutega, kes ei ole suutelised töötama. 100% töövõime kaotusega isikuid on 9670, kellest 609 isikut töötab. Seega eeldatavasti u 9000 tööealise inimese puhul ei saa eeldada tööle asumist. Edaspidi tuleb reorganiseerida töövõime kaotuse hindamise protsess; töövõime kaotuse asemel on oluline hinnata isiku töövõimet talle sobivale ametikohale.

Juhtumipõhine lähenemine toetuse määramiseks eeldab informatsiooni kogumist eri osapooltelt pensioniameti poolt, sh. rehabilitatsioonimeeskondadelt, kohalikelt omavalitsustelt, ekspertarstidelt ja pere- või eriarstidelt, tööhõiveametitest ning tööandjatelt.

Pensioniameti teenindada jääb u 38 000 tööealist isikut, arvestades 3-aastase hindamisintervalliga, tuleb aastas hinnata u 13 000 isiku lisakulusid.

Lisakulude määramise aluste väljatöötamisel jätkatakse koostööd puuetega inimeste organisatsioonidega ning kaasatakse vajadusel rahandusministeeriumi eksperdid.

2.5.3. Eakate ja töövõimetute osas on kontseptsiooni eesmärgiks neile toimetuleku tagamine **integreeritud hooldussüsteemi, erinevate teenuste ja toetuste tagamisega.**

Pensioniealistele isikutele puuet ei määrata ning PISTS alusel toetusi ei maksta. Eakate hoolekanne läheb täies mahus üle kohalikele omavalitsustele. Süsteem peab hõlmama teenuste osutamist koduhooldusest hooldusravini.

Kui puudega töötav isik jätkab töötamist pensionieas, rakendatakse talle tööealiste puudega isikute meetmeid.

Juba praegu lähtuvalt sotsiaalhoolekande seadusest on eakate hoolekande korralduse kohustus kohalike omavalitsuste kanda, kuid suurimaks probleemiks on kujunenud teenuste piiratus ja suured regionaalsed erinevused.

Seega PISTS reorganiseerimisega tuleb toetada kohalikke omavalitsusi, et hooldusteenuste kvaliteet ja kättesaadavus vastaks kõikjal sarnastele nõuetele. Lisaks hooldusele, mis jääks kohalike omavalitsuste prioriteediks, saab omavalitsus toetada eakaid ravimite ja abivahendite lisakompensatsiooniga, taastusravi, füsioteraapiliste, tegevusteraapiliste jms. teenustega. See skeem rakendub uues Sotsiaalhoolekandeseaduses, mis jõustub positiivse stsenaariumi korral 2008. aastal. Vajadusel selgitab hooldusvajaduse välja ja koostab hooldusraviplaani geriaatriline töörühm. Teenuste arendamise osas tuleb tõhustada ka koostööd erinevate osapoolte vahel, kasutades võrgustikutöö põhimõtet.

Vajadusel saab eakas isik rehabilitatsiooniteenust, mille vajaduse hindab omavalitsus koos arstiga.

2.6. Puudega inimeste tugisüsteemid

Sotsiaalteenuste osas täpsustatakse sotsiaalhoolekande seaduse eelnõuga kohaliku omavalitsuse kohustusi isikutele abi osutamisel sh isiku vajaduste hindamist. Sotsiaalhoolekande seaduses sätestatakse isikliku abistaja ja tugiisiku teenuste täpsed kirjeldused. Kohaliku omavalitsuse poolt pakutavad teenused hõlmavad elukoha kohandamist, transporti, isikliku abistaja ja tugiisiku teenuseid ning hooldust.

Rehabilitatsiooniteenuse osutamise eelduseks on meditsiinilised ja/või sotsiaalsed näidustused ning selle plaani oluliseks osaks on pakkuda tööelisele puudega inimesele abi tööturul osalemisel. Sotsiaalministeeriumi poolt plaanitavaks rehabilitatsiooniteenuse arenguks on töö- ja kutsealase rehabilitatsioonisüsteemi selgem väljaarendamine. Meetmed planeeritakse lähtuvalt sellest eesmärgist ja finantseerimine toimub juhtumipõhiselt ehk koos tegevuskavaga. Rehabilitatsiooniteenust osutatakse kõikidele puudega lastele ning vajadusel eakatele isikutele.

Tööturuteenused: puuetega inimestele pakutakse uusi võimalusi tööturule jõudmiseks ka läbi 2006. aastal rakendunud tööturuteenuste ja -toetuste seaduse. Seaduse kohaselt saavad töötuna arvele tulla nii isikud, kellele on määratud töövõimetusprotsent või puue. Hõlbustamiseks puudega inimesel tööturule sisenemist ja seal püsimist, pakutakse uues seaduses nelja teenust:

- võimalus sobiva ametikoha puhul teha kohandus töökohale,
- anda tehniline abivahend tasuta kasutamiseks,
- kasutada tugiisikut teatud aja jooksul
- kasutada abi tööintervjuul (viipekeele tõlgi kasutamine, suhtlemisraskustega isiku abistamine tööintervjuul).

Teenuste osutamiseks viiakse läbi inimese oskuste, võimete, hariduse, töökogemuse ning tööturule sisenemise barjääride hindamine ning ka töö- ja ametikoha analüüs. Lisaks olemasolevatele teenustele on töötuna arvel oleval puudega inimesel võimalik kasutada ka teisi teenuseid – näiteks palgatoetus, karjäärinõustamine, koolitus.

Õppimine: Haridus- ja Teadusministeeriumi kaudu finantseeritakse tugiisiku teenust kõrghariduse omandajatele, skeemi on kavas laiendada kutseõppes õppijatele.

Ravimite ja taastusravi kompenseerimine jääb Haigekassa süsteemi kaudu.

3. Muudatuste mõjud

Kontseptsioonis ei nähta esialgu ette vahendite suurenemist toetuste tarvis, pigem on eesmärk süsteemi jätkusuutlikkuse tagamine, rahade eesmärgipärasem jaotus ja täpne sihtus, seega muudatused viiakse läbi juba olemasolevate vahendite arvelt.

Puuetega inimeste toetuste summad riigieelarves ei kasva toetusesaajate arvu pideva suurenemisega, kuna senine saajate arvu kasv tulenes peamiselt pensioniealiste isikute arvelt. Pensioniealistele tagavad kohalikud omavalitsused neile sobivad ja vajaminevad hooldus- ja muud teenused.

Skeem motiveerib puudega inimesi osalema tööturul. Mida rohkem puudega inimesi asub tööle, seda suuremad on riigieelarvest makstavad kulud töötamise toetustele, kuid samaaegselt suureneb riigi, Haigekassa ja pensionikassa tulubaas makstud maksude näol, teoreetiliselt väheneb toimetulekutoetuse saajate arv.

Arvestades kontseptsiooni ülesandeid võib arvata, et ettepanekute koosmõjul ning muutuste rakendumisel paranevad puuetega inimeste võimalused saada teenuseid, vajalikul määral toetusi ja konkureerida tööturul, mis kokku edendab puuetega inimeste kaasatust ja võrdseid võimalusi.

EL määruse nr 1408/71 mõistes ei tuleks muudatusi, kasutades terviklahenduses ettepanekuid 1 või 3. Rakendades ettepanekus 2 pakutud nn töötamise toetust, tuleb seda eksportida puudega isiku tööle asumisel teise EL riiki.

Suureneb kohalike omavalitsuste tööülesannete maht. Kontseptsiooni rakendamine eeldab omavalitsustelt tööjõu juurdepalkamist (hooldustöötajad, füsioterapeudid, tegevusterapeudid jm) ning hooldus jm struktuuride arendamist.

Pensioniametite arstliku ekspertiisi komisjonide töös toimuvad ümberkorraldused. Ühelt poolt väheneb pensioniametite töökoormus seoses eakate inimeste (2/3 kontingendist) üleminekuga omavalitsuste pädevusse ning puude raskusastme määramise lõpetamisega täisealistele, teiselt poolt muutub tööealiste isikute juhtumite administreerimine töömahukamaks ja komplekssemaks.

4. Vahendite jaotuskava

Puuetega inimeste sotsiaaltoetusteks kokku kulus 2002. aastal 574 546 600 krooni, 2003. aastal 588 751 200 krooni, 2004. aastal 630 101 400 krooni, 2005. aastal 571 317 100¹⁵. 2005. a toetuste vähenemine tulenes hooldajatoetuse vahendite üleandmisest kohalikele omavalitustele summas 140 milj krooni. Kulude suurenemine on tingitud toetusesaajate arvu pidevast kasvust.

2005 a reaalsed kulud olid järgnevad:

	Väljamakstud summa	saajate arv
puudega lapse toetus	64,4 milj	5 357
puudega täiskasvanu toetus	462,8 milj	102 263
hooldajatoetus	6,7 milj	1 868
puudega vanema toetus	5,9 milj	1 535
õppetoetus	0,8 milj	16
rehabilitatsioonitoetus	1,5 milj	1 848
täienduskoolitustoetus	0,3 milj	56
Kokku	571,3 milj	

¹⁵ Sotsiaalkindlustusamet, Riiklik statistiline aruanne 2002, 2003, 2004, 2005

Käesoleva aasta eelarvesse¹⁶ on planeeritud puuetega inimeste igakuistele toetustele (igakuised toetused loetletud lk 3) arvestusliku kuluna 541 869 600 krooni. 2006. aasta I kvartalil kulutati puuetega inimeste sotsiaaltoetustele kokku 142,4 miljonit krooni.

Pakutud lahenduse kohaselt suureneb **puudega lapse toetuse** summa arvestades vanusepiiri tõstmist ning 16 – 18 aastaste osas vahe kompenseerimist tövõimetuspensioniga ning puudega lapse toetuse tõusu 2006. aastal.

Puudega täiskasvanu toetuse vahendite arvelt eraldatakse vahendid tööealiste lisakulude katmiseks ja töötamise toetuseks ning kohalikele omavalitsustele eakate puuetega inimeste toetuste maksmiseks ja teenuste (nii universaalsete, nt transporditeenus, kui spetsiifiliste, puuetega inimestele mõeldud teenuste) arendamiseks.

Puudega lapse hooldajatoetuse vahendid antakse üle kohalikele omavalitsustele.

Puudega vanema toetuse maksmist ning **õppetoetuse** maksmist jätkavad pensioniametid.

Õppetoetuse saajateks planeeritakse 2000 inimest summas 400 kr, arvestades kooliaasta pikkuseks 10 kuud.

Rehabilitatsioonitoetuse summad integreeritakse sotsiaalhoolekandeseaduse alusel makstava rehabilitatsiooni summadesse.

Täienduskoolitustoetus integreeritakse töötamise/koolituse toetusesse.

5. Ajatabel

- 2006 läbirääkimised kohalike omavalitsustega; lisakulude arvestuste paikapanemine.
- 2007 Kohalike omavalitsuste ettevalmistused ja planeerimine, teenuste arendamine; hindamisinstrumendi väljatöötamine; puudega laste hooldajatoetuse üleandmine kohalike omavalitsustele ; seadusloome ettevalmistamine.
- 2008 rahade üleandmine kohalike omavalitsustele, uue süsteemi rakendamine.

---

¹⁶ Seadus „2006. aasta riigieelarve“

6. Lisateave

Kontseptsiooni väljatöötamisel osalesid Sotsiaalministeeriumis:

Riho Rahuoja – sotsiaalala asekantsler
Merle Malvet – sotsiaalkindlustuse osakonna juhataja
Katre Pall – sotsiaalkindlustuse osakonna hüvitiste ja toetuste poliitika juht
Agne Nettan – sotsiaalkindlustuse osakonna finantspoliitika ja koordinatsiooni juht
Sirlis Sõmer – hoolekande osakonna juhataja
Gert Scultz – hoolekande osakonna peaspetsialist
Karin Hanga – hoolekande osakonna peaspetsialist
Monika Sarapuu – hoolekande osakonna nõunik
Riina Riisalo – sotsiaalkindlustuse osakonna peaspetsialist
Anneli Lääne – tööturu osakonna tööturu poliitika juht
Helmi Tampere – tööturu osakonna peaspetsialist
Mike Buckley – UK nõunik Sotsiaalministeeriumis

Puuetega inimeste organisatsioonide esindajatest osalesid töögrupis:

Aleksandr Vassenin – Eesti Pimedate Liit
Airi Püss – Eesti Kuulmispuudega Laste Vanemate Liit
Genadi Vaher – Liikumispuudega Inimeste Liit/EPI Koda
Küllli Urb – Liikumispuuetega Laste Tugiühing
Tiia Sihver – Eesti Liikumispuuetega Inimeste Liit
Kalev Märten – Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliit
Eha Leppik – EPI Koda
Volli Pärnla – Eesti Kurtide Liit
Anne-Mall Kroon – Eesti Pimedate Liit

Puude mõiste

- **Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse mõttes**: Puue on inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle.
- **Tööturu mõttes**: isik, kellel on puue või pikaajaline haigus, mis kestab vähemalt 12 kuud ning takistab töölesaamist või töötamist.
- **Suurbritannia puuetega inimeste võrdõiguslikkuse seadus (Disability Discrimination Act (DDA))**: inimesel on puue, kui ta omab füüsilist või vaimset kahjustust nii et sel on ebasoodne mõju tema võimele läbi viia normaalseid igapäevaseid tegevusi ning seejuures on see mõju märkimisväärne ning pikaajaline.
- **Maailma Terviseorganisatsioon**: puude definitsioon hõlmab keha funktsioone ja struktuuri, individuaalseid tegevusi ja osalemist ühiskonnas. Puuet vaadeldakse kui vastastikust toimet terviseseisundi, isiklike faktorite ja keskkonna vahel.
- **Euroopa Komisjon**: Puue on mitmetahuline mõiste, mis esindab isiku ja teda ümbritseva keskkonna vahelist suhet. Tüüpiliselt on see funktsiooni kõrvalekalle, mis tuleneb füüsilisest või vaimsest puudest. Definitsioon on keeruline, sest isik, kelle tegevusvõime teatud keskkonnas on piiratud, ei pruugi olla piiratud juhul, kui keskkonda on kohandatud või kui isik saab tegutseda mõnes teises keskkonnas.

Vanuseline jaotumine uuringutes ja erinevate seaduste mõistes

1. Statistikaamet kasutab tööhõive näitajate arvutamisel tööealise elanikkonna hulka kõik 15-74 aastased inimesed. Teatud uuringutes on vanuse ülempiiri alandatud 69ni, st 15-69 aastat.
2. Perekonnaseaduse mõistes loetakse alaealiseks kuni 18 aastast isikut.
3. Põhikooli- ja gümnaasiumi seaduse §17 alusel peab isik koolikohustust täitma kuni 17 aastaseks saamiseni.
4. Riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel võib taotleda töövõimetuspensioni 16 aastaselt.
Pensioniiga on sätestatud samas seaduses §7, mis algab meestel 63 aasta ja naistel 59,5 aasta vanuselt.

Lisa 3
Tabel 1

	Lahendusvariandid - > Probleemid v	1 Lisakulude täpsem defineerimine	2 Töötamise toetamine	3 Rahaliste toetuste asemel teenused
1	Regionaalsed erisused arvestades majanduslikke erisusi piirkondades ning muutusi perekondlikus struktuuris	Erisused hinnanguliselt ei suurene	Erisused hinnanguliselt ei suurene	Huvide konflikt; Erisused teenuste olemasolus ja kvaliteedis piirkonniti; Teenused ühes piirkonnas, vajadused teises piirkonnas
2	Toetusi ei kasutata sihipäraselt, need on kui lisasissetulek	Ressursside efektiivsem kasutus	+	Iseseisvat elu toetav lähenemine
3	Toetuste saajate arv kasvab, ennekõike pensioniealiste arvelt	Ei kasva	Ei kasva	Ei kasva
4	Lisakulude definitsioon ebaselge; kompenseeritakse isiklike, mitte puudest tingitud lisakulutusi	Vaja defineerida lisakulud	Puudub vajadus defineerida	Puudub vajadus defineerida
5	Puude määramise kriteeriumid pole head, hooldusvajadus pole seotud lisakuludega; puudega isikul on suured lisakulud, kuid puudub hooldusvajadus	+	Lisakulude seotus töötamisega; lahendab probleemi	Ei lahenda probleemi
6	Võrdne kohtlemine	+	Ei lahenda probleemi	+
7	Inimeste motivatsioon loobumaks toetustest, kui kõik vajadused kaetud	+	Motivatsioon töötamisele suureneb	Motivatsioon olemas; teenuste standardeid vaja
8	Teenuste alafinantseeritus	+	Ei lahenda probleemi	+